

Vlaams
Parlement

ingediend op **775** (2020-2021) – Nr. 1
6 mei 2021 (2020-2021)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door Steven Coenegrachts, Katia Segers
en Klaas Sloomans

over het onderzoek naar de onpartijdigheid van
het VRT-aanbod

Samenstelling van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media:

Voorzitter: Elisabeth Meuleman.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Marius Meremans, Freya Perdaens, Wilfried Vandaele, Manuela Van Werde;

Filip Brusselmans, Johan Deckmyn, Klaas Sloomans;

Karin Brouwers, Orry Van de Wauwer;

Steven Coenegrachts, Stephanie D'Hose;

Elisabeth Meuleman, Jeremie Vaneeckhout;

Hannes Anaf.

Plaatsvervangers:

Andries Gryffroy, Kathleen Kerkels, Philippe Muylers, Kris Van Dijck, Karl Vanlouwe;

Immanuel De Reuse, Jan Laeremans, Ilse Malfroot;

Maike De Rudder, Tinne Rombouts;

Els Ampe, Bart Tommelein;

Gustaaf Pelckmans, Tine Van den Brande;

Katia Segers.

Toegevoegde leden:

Tom De Meester.

INHOUD

I.	Toelichting	4
1.	Longitudinale analyse	4
2.	Vergelijking met andere nieuwsmedia	5
3.	Onpartijdigheid volgens het publiek	6
4.	Conclusies	7
5.	Aanbevelingen	7
II.	Bespreking	8
1.	Vragen en opmerkingen uit de commissie	8
1.1.	Katia Segers	8
1.2.	Bart Tommelein	8
1.3.	Klaas Sloomans	10
1.4.	Karin Brouwers	13
1.5.	Wilfried Vandaele	14
1.6.	Marius Meremans	15
1.7.	Elisabeth Meuleman	15
2.	Antwoordenronde	16
3.	Aanvullende vragen en antwoorden	20
	Gebruikte afkortingen	22

Bijlage: zie de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

Op donderdag 11 maart hield de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media een hoorzitting over het onderzoek naar de onpartijdigheid van het VRT-aanbod.

De powerpointpresentatie bij de toelichting is te vinden op de [dossierpagina](#) dossierpagina van dit commissieverslag op www.vlaamsparlement.be.

(Deze commissievergadering werd als videconferentie georganiseerd.)

I. Toelichting

Peter Van Aelst, onderzoeksprofessor Politieke Wetenschappen, Universiteit Antwerpen, herinnert eraan dat het voorliggende onderzoeksrapport voortkomt uit een samenwerking tussen vier professoren en hun onderzoekers. De proffen in kwestie zijn namens de Universiteit Antwerpen Peter Van Aelst en Steve Paulussen, en namens de VUB Ike Picone en Tim Raats.

Onpartijdigheid is geen evident begrip en moet vanuit verschillende invalshoeken worden benaderd. Het onderzoek bestaat uit vier delen. Ten eerste gaat het om een longitudinale vergelijking van het VRT-nieuws met het VTM-nieuws op basis van de beschikbare ENA-gegevens sinds 2003. Die leveren een beeld op van de aandacht en de spreektijd voor partijen en politici. Ten tweede is er het diepgaander casusonderzoek. Het vergelijkt het volledige VRT-aanbod, inclusief website en radio, met een doorsnede van het Vlaamse media-aanbod, dat niet alle Vlaamse media behelst maar op zijn minst kranten, alternatieve websites en het VTM-nieuws. Ten derde hebben de onderzoekers, en vooral Steve Paulussen, journalisten van de nieuwsredactie van verschillende programma's geïnterviewd. Ten slotte was er een publieksbevraging met diepte-interviews.

1. Longitudinale analyse

De longitudinale analyse bracht kort samengevat twee bevindingen voort, waarbij Peter Van Aelst opmerkt dat ze niet nieuw zijn voor de onderzoekers. De eerste is dat het nieuws van zowel VRT als VTM de focus legt op de regering, op politici met macht. Dat kan men een bias vinden, maar een dergelijke structurele vertekening ten gunste van de bewindvoerders komt ook naar voren uit buitenlands mediaonderzoek. De VTM en VRT vertonen een erg gelijkaardige verdeling van de aandacht voor politici en partijen. Die verschillen zijn – niet verrassend – het grootst op het vlak van individuele politici. In verkiezingstijden heeft de VRT voorts meer aandacht voor de oppositie dan de VTM.

Op het staafdiagram in de presentatie toon Peter Van Aelst welke politici van welke partijen in de vorige regeerperiode aan het woord zijn gekomen. Dat levert twee centrale bevindingen op. Ten eerste is er de focus op regeringspartijen. Ten tweede is er nauwelijks verschil te zien tussen VRT en VTM. Op basis van de volledige spreektijd hebben de politici van N-VA wel wat meer van tijdsaandeel gekregen in het VTM-nieuws dan in het VRT-journaal. Er is echter geen duidelijke compensatie in de richting van een specifieke andere partij waarneembaar bij de VRT.

De studie van de gegevens vanaf 2003 heeft een inzicht gegeven in evoluties doorheen de tijd. De belangrijkste vaststelling op dat vlak is dat de nieuwsaandacht de politieke macht van een partij vaak volgt. Ze is evenredig aan de combinatie van de electorale score met regeringsdeelname. De opgang van N-VA in de nieuwsaandacht begon analoog met haar electorale successen in 2009 en 2010 en kende een piek in 2014. Groen was in 2003 een regeringspartij en kreeg minder aandacht in de periode daarna. Vanaf 2018, met haar vrij succesvolle uitslag in de gemeenteraadsverkiezingen en met de klimaatprotesten, kreeg de partij weer wat meer aandacht. In 2019 volgde weer een daling. De aandacht voor Vlaams Belang piekte in

2006, toen Filip Dewinter bijna burgemeester van Antwerpen werd. Zowel de aandacht als de electorale score zijn vervolgens weggedeemd, met recent weer een opgang. Voor alle partijen liepen de cijfers van VRT en VTM ongeveer gelijk.

Vervolgens licht Peter Van Aelst het staafdiagram met de spreektijd voor individuele politici toe. De VRT lijkt wat meer dan de VTM de focus te hebben gehad op de regeringsleiders Charles Michel en Geert Bourgeois. De VTM stelt zich daarin wat vrijer op en focust op kopstukken als Bart De Wever en Kris Peeters, met hun tweestrijd vooral naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen. Ook Theo Francken scoort wat hoger in VTM-aanwezigheid, maar voor het overige is het een vrij gelijkaardige verdeling.

In verkiezingstijd beseffen media goed dat ze gemonitord worden. In een dergelijke periode neemt de VRT wat meer afstand van de machtslogica en schenkt ze meer aandacht aan de oppositiepartijen. Daarentegen blijkt VTM ook dan meer aan haar vaste verdelingen vast te houden. De drie regeringspartijen houden dan op VTM ongeveer 75 procent van de aandacht. Bij VRT is dat ongeveer 60 procent.

2. Vergelijking met andere nieuwsmedia

Het tweede onderdeel van het onderzoek heeft drie casussen uitgelicht: de zaak-Chovanec, de brand in het vluchtelingenkamp van Moria en het regeerakkoord van de federale regering. De keuze viel op drie casussen in de periode na de eerste coronagolf, aangezien die golf het nieuws een tijd volledig gedomineerd heeft. Uit de periode van augustus tot en met september 2020 selecteerden de onderzoekers casussen die duidelijk betrekking hadden op de binnenlandse politiek of waarin binnenlandse actoren een belangrijke rol hebben gespeeld.

Voor de tabellen en details verwijzen de sprekers naar hun rapport. Peter Van Aelst zal de besluiten overlopen. Ten eerste bevestigen die de longitudinale analyse: focus op de regering; en de tv-journaals van VTM en VRT lopen in grote mate gelijk. Voorts hebben de onderzoekers een opvallende afwezigheid vastgesteld van middenveldactoren in de VRT-duidingsprogramma's. Ze zagen iets meer evenwicht in standpunten bij de VRT in vergelijking met de andere media. Ze constateerden wat meer aandacht voor de zwakkere actoren in de vluchtelingencasus bij de VRT.

Een algemene conclusie is dat Vlaams Belang vrij weinig aan bod komt op de VRT, maar zeker niet minder dan bij andere media.

Ten slotte heeft de VRT in de drie casussen een vrij grote diversiteit van actoren aan het woord gelaten. Ze scoort daarin enigszins beter dan de andere media, al wijt Peter Van Aelst die ook wel aan haar grotere arsenaal aan programma's en formats.

Het volgende onderscheid maakte het onderzoek op basis van het type actor. Niet verwonderlijk is dat politici en overheid het meest aan bod bleken te komen. Het middenveld was beduidend minder aanwezig, zeker in de VRT-duidingsprogramma's. In de zaak-Chovanec is er misschien niet zo meteen een middenveld betrokken, maar zeker bij het regeerakkoord valt op dat naast politici van meerderheid en oppositie weinig andere actoren het woord hebben gekregen.

Een poging van de onderzoekers om bij de drie casussen ook standpunten te coderen, bleek niet evident. Daarom hebben ze in ruwe categorieën gewerkt, bijvoorbeeld: de graad van empathie voor de situatie van vluchtelingen; de hoeveelheid nadruk op de rol van politie of politiek. De VRT bleek in de casus van het vluchtelingenkamp van Moria wat meer aandacht en empathie aan de dag te leggen voor de situatie van de vluchtelingen, en tegelijk ook wat meer stemmen

te laten horen die de eigen verantwoordelijkheid van de vluchtelingen benadrukken.

3. Onpartijdigheid volgens het publiek

Ike Picone, docent Communicatiewetenschappen VUB, zal het publieksonderzoek toelichten. Het onderzoek is gebaseerd op de bevraging van 48 mensen. Eerst heeft de Universiteit Antwerpen een enquête verricht om na te gaan of mogelijke kandidaten wel degelijk VRT kijken, of ze veel of weinig nieuws consumeren en waar ze zich in het politieke spectrum bevinden. In die enquête hebben 221 mensen aangegeven dat ze ook aan een interview wilden meewerken. Daarvan hebben de onderzoekers er dan 48 geïnterviewd. In die groep waren veelvuldige VRT-kijkers licht oververtegenwoordigd, maar per slot van rekening zochten de onderzoekers ook wel mensen die iets te vertellen hebben over nieuws- en duidingsprogramma's. Wat het politieke spectrum van links tot rechts betreft, waren er wat meer mensen uit het midden maar is er alleszins een goed beeld van verschillende types gebruikers ontstaan.

Ook voor dit onderzoek hebben de professoren de drie vermelde cases gebruikt. Daaruit hebben ze fragmenten getoond die om verschillende redenen relevant waren. De selectie was voornamelijk gebaseerd op hun relevantie met betrekking tot de richtlijnen die de VRT al gebruikt om onpartijdigheid vorm te geven. Het gaat om richtlijnen voor de journalisten over de interviewstijl, het uitnodigen van gasten en dergelijke.

Het doel van het onderzoek was niet om te achterhalen hoe het publiek de onpartijdigheid zelf definieert. Dat zou maar leiden tot partijdige definities, die verschillen naargelang de politieke oriëntatie. Wel hebben de onderzoekers willen nagaan hoe het publiek bepaalde deontologische richtlijnen ter preventie van partijdigheid, toch als partijdig interpreteert. Op die manier konden ze de VRT aanwijzen waar haar eigen deontologie een perceptie van partijdigheid zou kunnen creëren, opdat ze daar rekening mee zou kunnen houden.

Het eerste aspect betreft de mate waarin de VRT meegaat in politieke spelletjes. In bepaalde fragmenten leek de focus meer te liggen op partijstandpunten dan op de inhoud. Zoiets genereerde opmerkingen over partijdigheid. Nader onderzoek heeft uitgewezen dat in geval van politieke spelletjes de discussies tussen de gasten venijniger kunnen worden. Als de journalist daarin meeding en een 'verantwoordelijke' de zwarte piet toeschoof, straalde het beeld van een politiek spelletje op zijn rol af. Zijn opstelling zou los moeten staan van die spelletjes. In de fragmenten over de regeringsvorming formuleerde de journalist vragen in de trant van 'wie is vriendjes met wie', met focus op mogelijke voorakkoorden veeleer dan op de inhoud van het regeringsprogramma. Daardoor haakt een deel van het publiek af omdat het vindt dat de journalist te ver is meegegaan in wat bepaalde politici hebben aangegeven.

Een tweede aandachtspunt is een gebrek aan achtergrondinformatie. Wanneer het publiek aanvoelt dat de kadering achterwege blijft, krijgt het het gevoel dat de VRT een mening oplegt. In verband met Moria gaat het om de oorzaken van de brand, de reden waarom België minder vluchtelingen heeft opgenomen en de gevolgen voor het beleid. Naarmate de beschikbare informatie niet volstaat om een eigen mening te vormen, ontstaat de indruk dat de VRT zelf een mening oplegt.

Vox pops mogen al met de beste bedoelingen in het programma worden opgenomen, ze wekken gemakkelijk de indruk dat de redactie een onderliggende mening meegeeft. Voorts verkiest men één persoon met kennis van zaken om een eigen mening te kunnen vormen boven het steeds opvoeren van voor- en tegenstemmen zonder expertise.

Een agressieve stijl van interviewen bleek eveneens van invloed. In bepaalde geselecteerde fragmenten stond de interviewer nogal centraal. Hoewel de richtlijnen opdragen dat de journalist zich niet al te meegaand opstelt en kritisch staat ten opzichte van de gasten, ervaart de kijker dit vaak als partijdigheid. Op de ene gast bijt een journalist ook meer in dan op de andere. Verschillende respondenten blijken het niet als partijdigheid te percipiëren wanneer de journalist inhoudelijk doorvraagt maar ook naar het antwoord luistert, empathie toont voor de uitspraken van de gasten en zelf op de achtergrond blijft. Wanneer de vragen van de journalist voortkomen uit een kritische dossierkennis, wordt dat op zich niet als partijdig ervaren. Maar wanneer de journalist te hard doorduwt, altijd op hetzelfde feit terugkomt of naar een bepaald antwoord of zelfs een bekentenis blijft vissen, ontstaat wel het gevoel dat het hem alleen te doen is om het antwoord dat hij zelf wil horen. De kijkers interpreteerden dit als een klaarblijkelijke stellingname vanwege de journalist, en vonden het anderzijds ook niet de juiste manier om inzichten te krijgen, aangezien het de geïnterviewde in een defensieve houding duwt waardoor deze uiteindelijk geen informatie zal willen geven. Een participant verwoorde het als volgt: "laat ze toch uitspreken, dan vallen ze zelf wel door de mand".

4. Conclusies

Tot slot vat Ike Picone de conclusies van het onderzoek samen. De vergelijking tussen de journaals heeft uitgewezen dat de VRT daarin heel vergelijkbaar is met de commerciële media, waarbij dus de klemtoon ligt op actoren met macht: de beleidsmakers, die hun beleid komen toelichten en/of er kritische vragen bij krijgen. De VRT brengt zoals gezegd wat meer actoren dan de andere nieuwsmedia.

Overigens was er naast de drie besproken types van onderzoeken ook nog een vierde, de interviews met journalisten, dat vandaag minder wordt uitgelicht. Uit die interviews is wel naar voren gekomen dat op de redactie de journalisten onder elkaar geregeld kritische vragen stellen bij hun rol en eventuele partijdigheid. De onderzoekers hebben gemerkt dat er sprake is van een voortdurende bijsturing.

De publieksstudie heeft aangetoond dat bepaalde goedbedoelde principes, zoals de balans tussen verschillende stemmen, soms toch worden gezien als meegaan in politieke spelletjes en dus een averechts effect kunnen sorteren op de indruk van partijdigheid. De voeling behouden met de manier waarop het publiek bepaalde zaken interpreteert, blijft bijgevolg een aandachtspunt. Ike Picone herhaalt ook zijn opmerking over het verschil tussen kritisch doorvragen en het afdwingen van een bepaald antwoord.

5. Aanbevelingen

Peter Van Aelst verbindt enkele aanbevelingen aan de conclusies. De eerste houdt in dat de VRT moet blijven zoeken naar woordvoerders van de burgers. Dat kan ze doen met de traditionele middenveldactoren maar ook met andere vertegenwoordigers, zij het dat het oppassen geblazen is met vox pops. Die kunnen soms hun nut hebben maar mogen niet worden opgevoerd als een soort alternatieve experts.

Interviews met politici en beleidsmakers moeten focussen op het bekomen van nuttige informatie en minder op het politieke spel en de partijpolitiek.

Wat ten slotte niet aan bod is gekomen, is dat onpartijdigheid best wordt beoordeeld op het niveau van het volledige gamma. Een enkele uitzending van *De Afpraak*, laat staan één item daarin, leent zich niet voor sterke uitspraken over onpartijdigheid. Het publieksonderzoek heeft echter aangetoond dat veel kijkers wel op die manier een oordeel vellen. *Peter Van Aelst* acht het belangrijk dat de VRT dit beseft. De organisatie kan aan de hand van haar eigen nieuwswebsite en haar bredere aanbod de mediagebruiker gidsen om aan te geven dat haar

berichtgeving gespreid was over radio, tv-journaal en andere items, en dat ze over het geheel daarvan niet eenzijdig was.

II. Bespreking

1. Vragen en opmerkingen uit de commissie

1.1. Katia Segers

Katia Segers dankt de drie professoren voor hun interessante toelichting.

Haar eerste vraag betreft de methodologie. Hoe algemeen was het onderzoek opgevat? Hield het bijvoorbeeld ook rekening met het onlineaanbod? In het geconvergeerde medialandschap van vandaag is het onderscheid tussen de klassieke audiovisuele media en het digitale aanbod aan het verdwijnen. Zo lijkt in het geval van VTM hln.be de invalshoek van waaruit alle nieuws wordt verspreid. Het commissielid suggereert een vervolgonderzoek, dat de digitale platformen en kranten-sites mee in beschouwing neemt. Zouden de onderzoekers in dat geval andere resultaten verwachten, en zouden ze dergelijk onderzoek opportuun vinden? Het zou een fantastische opdracht zijn geweest voor Steunpunt Media en misschien een goede reden om het terug op te richten.

De onderzoekers zijn vandaag niet ingegaan op de interviews met dertien journalisten in hun onderzoek, een hoofdstuk dat Katia Segers met grote belangstelling heeft doorgenomen. Opvallend vond ze de uitspraak van de journalisten dat ze zich zeer bewust zijn van hun fouten. Er heerst een cultuur van introspectie en constant bijsturen.

In het Vlaams Parlement en in de raad van bestuur van de VRT zijn vragen van Vlaams Belang over de VRT en haar vrije redactionele keuzes en programmatie de jongste tijd schering en inslag. Volgens Katia Segers is het die partij er louter om te doen journalisten te intimideren. Bij onderzoek ten aanzien van de BBC kwam de vraag naar voren op welk moment de cultuur van introspectie naar zelfcensuur begint over te hellen. De kritiek op de VRT komt blijkens het onderzoek vooral van Vlaams Belang, namelijk dat de VRT veel te weinig aandacht aan die partij besteedt. Op dat vlak is er nochtans geen verschil met de VTM. Katia Segers beaamt dat Vlaams Belang niet de vertegenwoordiging heeft gehaald die een toepassing van het systeem-D'Hondt zou opleveren, maar in de jongste weken heeft de VRT wel bijna dagelijks een Vlaams Belanger aan het woord gelaten. De omroep lijkt op dat vlak een inhaalbeweging te maken, wat dergelijke aantijgingen dan ook ontkracht.

In het onderzoek stellen de proffen dat onpartijdigheid en neutraliteit wel eens worden verward. Op welke manier zouden ze dat onderscheid dan duiden aan de journalisten?

De zevende aanbeveling uit het onderzoek houdt in dat de VRT voldoende interne mechanismen moet blijven inzetten hanteren om de eigen berichtgeving kritisch te evalueren. De onderzoekers wijzen in dat verband op het belang van een ombudsman. Kunnen ze nader toelichten wat voor hen het ideaal zou zijn om die aanbeveling waar te maken?

1.2. Bart Tommelein

Bart Tommelein dankt namens Open Vld de onderzoekers voor het geleverde werk en de presentatie in de commissie. De onpartijdigheid van de publieke omroep is en blijft een gevoelig en tegelijk belangrijk aandachtspunt. In dit debat zijn politici

geen onschuldige toeschouwers, maar betrokken actoren die er vanuit hun eigen ervaringen en met hun eigen referentiekader aan deelnemen en ernaar kijken. Een objectieve academische invalshoek is heel welkom om daarbij klaarheid te scheppen. Ook voor de VRT zelf zal dit een belangrijk werkstuk zijn, met interessante maar niet altijd even eenvoudige aanbevelingen.

Onpartijdigheid is cruciaal voor een publieke omroep die in grotere mate gefinancierd wordt met belastinggeld. Zowel het Mediadecreet als de beheersovereenkomst leggen die onpartijdigheid ook op aan de VRT.

Bart Tommelein vindt het een meerwaarde dat de onderzoekers niet louter minuten spreektijd hebben geturfd, maar ook hebben gepeild naar het aanvoelen van onpartijdigheid bij het publiek en bij de journalisten zelf. Uiteindelijk zijn deze laatste dagelijks verantwoordelijk voor de wijze waarop het nieuws bij de mensen komt. De perceptie is in hoge mate een gevolg van initiële journalistieke keuzes die de journalist dagelijks moet maken om binnen een bepaald format zijn informatieopdracht te vervullen.

Verschillende factoren bepalen inderdaad hoe een journalist een item als nieuwswaardig inschat. Criteria zoals de nieuws waarde, de bevoegdheid van de actor, de sterkte van de argumenten en de meerwaarde van een standpunt voor het maatschappelijke debat, worden in rekening gebracht om nieuwsuitzendingen te vullen. Onvermijdelijk leiden dergelijke keuzes ook tot kritiek van actoren die zich benadeeld voelen.

Dat het onderzoek geen structurele problemen blootlegt in het benadelen van deze of gene strekking, partij of ideologie, wekt alvast vertrouwen. Het spreekt ook voor zich dat men niet de intentie hoort te hebben om constant over de schouder van een redactie mee te kijken. In een liberale democratie wordt de persvrijheid hoog in het vaandel gedragen en moet de vierde macht haar werk kunnen doen. Keuzes moeten nu eenmaal worden gemaakt.

Anderzijds moeten het redactiestandpunt, de deontologische code en de beheersovereenkomst volgens Bart Tommelein sterk genoeg geformuleerd worden om uit te sluiten dat de VRT-redactie zou afglijden tot een vooringenomen medium. Ook de, nochtans geheel private, commerciële media houden zich trouwens aan een strikte deontologische code, vastgelegd door de Raad voor de Journalistiek. Zou het in het kader van de transparantie niet handig zijn als de VRT-nieuwsdienst wat inzicht zou verschaffen in de totstandkoming van bepaalde redactionele beslissingen? Het zou vaak voorkomende klachten helpen pareren. Zien de onderzoekers hiertoe mogelijkheden? Kan dit op een laagdrempelige manier gebeuren? Of zijn zien ze hier bezwaren tegen? Ter attentie van Katia Segers voegt Bart Tommelein toe dat hij hiermee geen stelling inneemt maar een vraag stelt.

Opvallend is ook het verschil tussen de opvattingen van het publiek en de journalisten over onpartijdigheid. De interviews met journalisten tonen aan dat kritiek op onpartijdigheid van de VRT vaak het gevolg is van een al dan niet bewuste misvatting bij het publiek van wat onpartijdigheid voor journalisten inhoudt. Die redenering kan men volgens de onderzoekers ook omkeren. Journalisten zouden meer rekening kunnen houden met hoe hun berichtgeving bij het publiek overkomt.

Dan is er de vraag of de VRT meer hoort in te zetten op die bewustwording bij haar eigen journalisten en in welke mate zoiets strijdig kan zijn met de autonomie van de journalist. Bart Tommelein vindt het opmerkelijk dat journalisten in het onderzoek aangeven dat onpartijdigheid niet hoort te worden gemeten op het niveau van een individueel programma maar van een heel nieuwsaanbod, omdat alleen dit voldoende overzicht oplevert. De spreker vraagt toch de nodige voorzichtigheid, aangezien kijkers, luisteraars of onlinenieuwsconsumenten lang niet altijd het hele

gamma aan VRT-berichtgeving volgen, gezien het enorme aanbod. Ooit bleef het zo ongeveer beperkt tot het BRT-nieuws alleen, maar vandaag kan men zich op alle mogelijke manieren bevoorraden met nieuws, ook buiten de VRT om. Wegens de gefragmenteerde nieuwsconsumptie zou de VRT juist wel oog mogen hebben voor haar onpartijdigheid op het kleinste niveau. In die optiek noemt Bart Tommelein de zesde aanbeveling van de onderzoekers pertinent. Hebben ze hierover met de VRT van gedachten gewisseld, of lag dit moeilijk voor de journalisten?

Het onderzoek focust zich voornamelijk op de televisieberichtgeving. Nochtans zetten de eerste radiojournaals en De Ochtend al veel vroeger op de dag de toon. In de komende jaren zal de nieuwsgaring steeds meer op digitale platformen gebeuren. Op een website kan men veel meer aan bod brengen dan in een journaal of duidingsprogramma. In welke mate kunnen de conclusies van dit onderzoek doorgetrokken worden naar het onlineaanbod van de VRT? Welke aanbevelingen hebben de onderzoekers specifiek met betrekking tot die content? Het onderzoek geeft als voorbeeld dat journalisten zich er bewust van moeten zijn dat vele nieuwsitems en filmpjes online zonder context worden gedeeld.

Vooraf jongeren worden minder bereikt door klassieke media. De VRT dreigt daarvoor haar voeling met hen te verliezen. Hebben de onderzoekers specifieke bevindingen met betrekking tot de jongeren?

Tot slot polst Bart Tommelein naar de evolutie in dit onderzoek. In 2015 was er een voorafgaand onderzoek met hetzelfde thema. Hoe is de situatie nu geëvolueerd? Heeft de VRT intussen rekening gehouden met bepaalde conclusies van toen?

1.3. Klaas Slootmans

Klaas Slootmans dankt de professoren voor de toelichting. Het commissielid heeft het rapport enkele keren grondig gelezen. Het rapport vult een vacuüm op, maar bevestigt ook in hoge mate bepaalde clichés en percepties. In die zin heeft het Klaas Slootmans boos gemaakt.

Zoals Katia Segers al aangaf, is ook een methodologie voer voor discussie. In eerste instantie wil Klaas Slootmans dan ook de harde cijfers bespreken, en daarna pas het kwalitatieve luik.

Vlaams Belang krijgt als grote oppositiepartij relatief weinig aandacht, concludeert het rapport. De partij komt minder dan andere politieke partijen aan bod in de berichtgeving. Opvallend is ook dat de spreektijd van politici van Vlaams Belang nog lager is dan het aantal partijvermeldingen.

Ook de presentatie van vandaag wijst duidelijk op een ondervertegenwoordiging van Vlaams Belang op de VRT. Dat geven de harde cijfers over de spreektijd duidelijk aan. Spreektijd is volgens het commissielid een veel belangrijker parameter dan partijvermelding. Over iemand praten kan in suggestieve termen gebeuren en geeft in tegenstelling tot spreektijd geen forum aan de betrokkene. In die spreektijd is er in de onderzochte periode een groot overwicht van de regeringspartijen, dus CD&V, Open Vld en N-VA. Dat rechtvaardigen de onderzoekers met argumenten als meer maatschappelijke relevantie en impact. Tot op zekere hoogte kan Klaas Slootmans daarvoor begrip opbrengen, maar een optelsom levert 67,3 procent spreektijd voor de regeringspartijen op.

Bij de term 'domineren' in het rapport heeft het commissielid zo zijn vragen. De vaststelling van de onderzoekers dat regeringspartijen het nieuws domineren, is op zich correct. Maar zijn de verhoudingen niet zoek? Vinden de onderzoekers niet dat het onevenwicht te ver is doorgeslagen? Is het op zich aanvaardbare overwicht van regeringspartijen niet al te uitgesproken?

Klaas Sloomans gaat dan in op de verdeling van spreektijd die wel naar oppositiepartijen is gegaan: sp.a 9,5 procent; Groen 5,3 procent; Vlaams Belang 1,9 procent. Die bijzonder stuitende cijfers noemt hij helemaal geen afspiegeling van de samenleving. Toch noemde Peter Van Aelst het in een persbericht van de VRT een loutere vaststelling – geen aanval – dat zijn analyse geen uitgesproken over- of ondervertegenwoordiging van bepaalde actoren oplevert. Klaas Sloomans vindt die vaststelling dan wel helemaal haaks op de cijfers staan. Een oud-hoofredacteur van het VRT-journaal heeft op dit onpartijdigheidsonderzoek gereageerd met de visie dat de VUB bij de VRT huisleverancier is van goede rapporten. Klaas Sloomans ziet dan ook een grote contradictie tussen de cijfers en de communicatie daarover vanwege de VRT. Hadden de onderzoekers zelf inspraak in die stuitende communicatie, wil hij weten.

De conclusies of beleidsaanbevelingen bij het onderzoek geven nergens de behoefte aan een correctie aan. De onderzoekers volstaan met de constatacie dat bij VTM hetzelfde gebeurt of zelfs nog erger. Dat vindt Klaas Sloomans niet relevant met betrekking tot de VRT, per slot van rekening de openbare omroep. Waarom wordt dan geen correctie gesuggereerd? Het commissielid wil niet insinueren dat er politieke druk in het spel zou zijn. Het zou wel heel kras zijn mocht een onpartijdigheidsonderzoek nog eens politieke inmenging erbovenop krijgen.

Ten tweede is er het probleem van de selectie van thema's. Uit de interviews met journalisten blijkt dat die zelf vinden dat er te veel aandacht gaat naar overwegend linkse thema's als klimaat. Klaas Sloomans citeert een journalist: "Ik ben het ermee eens dat we daar zeker in het journaal iets te vrolijk zijn in mee gestapt. Het gaat over het klimaat. En dat men sneller een stap achteruit had moeten zetten, er iets koeler naar hadden moeten kijken." Een andere VRT-journalist gaf in het onderzoek aan dat de redactie in het algemeen soms heel snel aan een bepaalde verzuchting toegeeft als die uit een 'politiek correcte' hoek komt en het veel moeilijker heeft met andere verzuchtingen. Uiteraard zijn de geïnterviewde journalisten wel anoniem gebleven. In 2019 liet Siegfried Bracke in Knack de volgende veelzeggende uitspraak noteren: "Het gaat over een pensée unique die heerst bij de VRT, en die is links en groen."

Hoe staan de onderzoekers tegenover het probleem van de agendasetting? Welke oplossingen en aanpak stellen ze voor? Zeker politicologen zullen toch wel beseffen dat agendasetting bijzonder verstrekkende implicaties kan hebben, ook electoraal. De professoren kaarten het probleem aan, maar hoe willen ze het dan aanpakken? Binnen de redacties zien de onderzoekers een tekort aan ideologische diversiteit waardoor er, citeert Klaas Sloomans: "blinde vlekken kunnen ontstaan". Mocht een redactie een afspiegeling van de samenleving zijn, dan houden ideologische verzuchtingen en visies mekaar in evenwicht. Maar als ze te zeer gelijklopend zijn, dan verliest dat corrigerende mechanisme al zijn kracht. Op dat vlak vermoedt het commissielid een fundamenteel probleem bij de VRT.

Vlaams Belang heeft zelf gedurende het hele jaar 2020 geturfd hoeveel het als partij aan bod is gekomen in alle programma's van de VRT en specifiek in de nieuws- en duidingsprogramma's. Het meest frappante voorbeeld is De Ochtend, met 3 procent van de politieke gasten van Vlaams Belang, tegenover zeven keer zoveel van Open Vld, negen keer zoveel van N-VA, vier keer zoveel van Groen en drie keer zoveel van s.pa. Tegenover het principe dat er meer aandacht mag gaan naar regeringspartijen, vallen hier vooral heel harde discrepanties op tussen de verkiezingsuitslag en de afspiegeling daarvan in de redactie. Sommigen zullen wel weer vinden dat het op intimidatie zou neerkomen, maar hier is toch echt nood aan een corrigerend mechanisme, waarbij een redactie meer op een foto van de samenleving moet lijken.

Minister Dalle slaat Klaas Sloomans haast wekelijks om de oren met de bijna heilige autonomie van nieuwsredacties. Maar als die op basis daarvan hun eigen agenda beginnen door te duwen, botst die redactionele autonomie toch wel op limieten. De spreker herinnert aan de invoering van de term constructieve journalistiek onder Björn Soenens bij de VRT: journalistiek zou daardoor vooral positief en opbouwend moeten zijn. Daarover zei de toenmalige hoofdredacteur: "journalistiek is zoeken naar de best mogelijke versie van de waarheid. Men moet niet alleen het haar in de soep tonen maar het er ook uithalen." Hard – zeg maar als rechts gepercipieerd – nieuws leidt volgens Björn Soenens tot een destructief en polariserend wereldbeeld. Uiteindelijk lijken 'nieuwmakers' meer nieuws te maken dan te brengen. Klaas Sloomans wijst op een fundamenteel probleem dat uit het voorliggende onderzoek naar voren komt, in onder meer het vastgestelde voorbeeld dat criminaliteit veel minder aandacht krijgt op VRT dan op VTM. Het geeft opnieuw uiting aan verstrekkende agendasetting, met misbruik van redactionele autonomie om een ideologische strijd te voeren, bij gebrek aan tegengewicht binnen de VRT-redactie. Het commissielid peilt naar de visie van de professoren op de redactionele autonomie en haar nadelen, en hun suggesties om hieraan te remediëren.

Het onderzoek wijst de vroegere VRT-methodologie van de zogenaamde apothekersweegschaal af. Nochtans was het een bijzonder transparante en vanuit democratisch oogpunt niet-onbillijke werkwijze. In het huidige alternatief zijn de verhoudingen helemaal zoek, vindt Klaas Sloomans. De professoren pleiten dan wel voor een grotere diversiteit op de redacties om blinde vlekken te voorkomen, maar zonder daarbij de hoe-vraag te beantwoorden. Zou de VRT bij haar aanwervingen moeten proberen te achterhalen wat de ideologische achtergrond is van de kandidaten? Het zou de spreker een heel vreemde aanpak lijken. Zoals gezegd brengt het rapport wel een probleemstelling maar reikt het geen enkele oplossing aan.

Is het dan geen suggestie om blinde vlekken te voorkomen door te werken met partijpolitieke proportionaliteit? Het gaat dan niet om quota maar wel om marges waarbinnen een redactie hoort te blijven om een grotere afspiegeling van de samenleving te zijn. Zou het niet opportuun zijn om iets dergelijks op te nemen in de interne charters van de VRT, zoals de tien richtlijnen voor onpartijdigheid? Quota zijn er wel degelijk voor vrouwen, mindervaliden en allochtonen, maar partijpolitiek is het blijkbaar taboe om ook maar enigszins quota of proportionaliteitsmarges in te voeren. Hoe staan de professoren daartegenover? Als Katia Segers nu beweert dat intussen een en ander al gecorrigeerd is en dat Vlaams Belang bijna dagelijks in het VRT-nieuws zit, kijkt ze blijkbaar naar een ander VRT-journaal dan Klaas Sloomans.

Ook de VRT zelf zou gebaat zijn met een oplossing, gezien de huidige algemene perceptie van een links bastion, die het vertrouwen in de VRT doet achteruitgaan. De vertrouwensbarometer van de VRT zelf heeft recent uitgewezen dat bijna één op drie Vlamingen weinig vertrouwen in de VRT zegt te hebben.

Het is misschien aan de opdracht te wijten, maar Klaas Sloomans constateert de afwezigheid van entertainmentprogramma's in het voorliggende onderzoeksrapport, ondanks hun grote impact. Het voorbeeld van De Slimste Mens, vroeger een VRT-programma, is gekend. Buurlanden trekken grote ogen bij de manier waarop in Vlaanderen de openbare omroep en andere zenders politici laten opdraven als een soort hofnarren in entertainmentprogramma's. Vinden de professoren op dat vlak een verbod aangewezen, of vinden ze dat daarvoor een level playing field moet worden gecreëerd?

1.4. Karin Brouwers

Karin Brouwers dankt de sprekers voor de interessante studie en toelichting. Aan gezien er nog een gedachtewisseling met minister Dalle zal komen, laat ze zich niet verleiden om al in te gaan op het discours van Klaas Sloomans.

Opvallend vond het lid de parallelle resultaten van VTM en VRT, twee omroepen met beroepsjournalisten op hun nieuwsredacties. Karin Brouwers vindt het onderzoeksresultaat vrij positief uitvallen voor de VRT, maar heeft nog enkele vragen. Ten eerste hebben journalisten zelf aangegeven dat het aan een overzicht ontbreekt van welke standpunten waar al gebracht zijn en of alle kanten van het verhaal voldoende belicht zijn. Nieuws is niet op de hoogte van duiding, van wie daar aan het woord komt, wie in een panel zal zitten, wat De Zevende Dag zal brengen enzovoort. Dat alles zou beter onderling moeten worden afgestemd.

Uit het gebruikersonderzoek citeert Karin Brouwers: "Tegelijkertijd zijn er ook momenten waar een gebrek aan verschillende standpunten net wordt gemist. In de deontologische code van de VRT wordt aangegeven dat het aan bod laten komen van verschillende standpunten niet noodzakelijk in elk programma moet en zelfs over verschillende dagen heen kan. Maar verschillende participanten dachten daar anders over." De spreker geeft een recent concreet voorbeeld, dat ook ter sprake is gekomen in de plenaire vergadering van 10 maart. Na het veelbesproken interview met Harry en Meghan was het op duiding wachten tot de volgende ochtend. In De Ochtend kwam Katia Segers in haar hoedanigheid van mediaprofessor aan het woord. Dat zou volgens Karin Brouwers beter meteen voor of na het interview zijn gebeurd. Overigens vond ze de uiteenzetting van haar collega mooi en superinteressant, maar is deze verloren gegaan voor wie alleen naar de uitzending zelf heeft gekeken.

"Iemand die het nieuws volgt over verschillende nieuws- en duidingsprogramma's heen komt sneller met een waaier aan visies in contact dan iemand die enkel het journaal volgt of sporadisch Terzake of De Afspraak meepikt.", citeert Karin Brouwers uit de conclusies bij het onderzoek. CD&V vindt dat wel een probleem, aangezien niemand van de kijker en luisteraar kan verwachten dat hij het hele aanbod van de nieuwsdienst volgt. Daarvoor zouden alleen gepensioneerden de tijd hebben, en politici alvast niet.

In aanbeveling 6 stellen de onderzoekers voor om voor meer nieuws door te verwijzen naar de nieuwswebsite VRTNWS. Nieuwsuitzendingen vermelden die mogelijkheid inderdaad steeds vaker, maar volgens de onderzoekers zouden de websites de dossiers beter kunnen beheren, waarbij disclaimers en kaderstukken de nodige duiding, context en transparantie bij de berichtgeving kunnen opleveren. Zoiets zou dan goed zijn voor wie het onlinenieuwsaanbod consumeert, maar niet voor de rest van het publiek. Zijn er andere mogelijkheden?

In aanbeveling 3 luidt het: "voldoende uitwisseling en afstemming tussen redacties onderling is hier belangrijk". Met de technologische hulpmiddelen van vandaag zou dat toch opgelost moeten raken. Waaraan wijten de journalisten het dat ze daar niet uit raken binnen één geheel als de VRT? Waarom geraakt dat niet opgelost?

CD&V staat ten volle achter de belangrijke aanbeveling om te zoeken naar goede woordvoerders, waaronder die uit het middenveld. De studie bevestigt het aanvoelen van Karin Brouwers dat middenveldactoren te weinig aan bod komen. Het hoeven niet noodzakelijk alleen vertegenwoordigers van vakbonden, werkgeversorganisaties, onderwijskoepels en dergelijke te zijn. Ook een geëngageerde bedrijfsleider of een betrokken schooldirecteur kan een deel van de burgers vertegenwoordigen. Maar voor andere groepen – bijvoorbeeld werknemers of

gepensioneerden – noemen de onderzoekers het al minder evident om één persoon namens de hele groep aan het woord te laten.

Wat de duidingsprogramma's betreft, zou de nieuwsdienst kunnen nadenken over programma's die minder aandacht besteden aan de Wetstraat en meer aan het maatschappelijke debat. Voor CD&V is het een belangrijk aandachtspunt. Hebben de onderzoekers het aspect middenveld tijdens of na de studie nog besproken met de betrokken journalisten? Hoe staan die daartegenover? Het is voor hen waarschijnlijk niet eenvoudig om elke dag opnieuw de juiste persoon snel te vinden. Toch vraagt Karin Brouwers zich af hoe ze de trend van de jongste jaren verklaren waarin het middenveld wat aan de kant is geschoven.

Vervolgens gaat Karin Brouwers in op het gebrek aan diversiteit op de redacties. Wat haar opviel, waren de uitspraken van sommige journalisten dat ze van grote bevolkingsgroepen niet weten wat bij hen leeft. Journalisten zijn vaak heel intelligent en hoogopgeleid, een deel van een bepaalde elite, en beseffen dat zelf ook. Op dat vlak brengt het rapport niet echt een aanbeveling, maar CD&V vindt het een belangrijk aspect. Net daar schuilt mogelijk een deel van de oplossing om mogelijke onpartijdigheid weg te werken. Gezien de krimpende personeelsbezetting ziet Karin Brouwers wel niet meteen hoe de VRT dit kan opvangen. Ze wil alleszins al meegeven dat het haar niet te doen is om partijpolitieke quota, maar om het bereiken van mensen die de journalisten normaal niet bereiken. De opdracht is dan om journalisten aan te trekken die die middens beter kennen, en is in een krimpende personeelsbezetting extra moeilijk.

De spreker leest op pagina 56 van het onderzoeksrapport: "We kiezen er dan ook heel bewust voor om niet in te gaan op de rol van de journalist in het openbare leven of op sociale media (in zijn persoonlijke hoedanigheid, journalisten zijn ook mensen die bijvoorbeeld op Twitter zitten enzovoort)." Ook journalisten zijn publieke figuren, de ene al wat meer dan de andere. Sommigen zijn bekender dan verkozen volksvertegenwoordigers. Hoe kan het publiek het onderscheid maken tussen de persoonlijke mening van een journalist en zijn professionele positie? Door de sociale media is dat probleem acuter. Welke oplossing suggereren de onderzoekers?

Tot slot meldt Karin Brouwers dat de Vlaamse Regering de aanbesteding aan het opstellen is voor het nieuwe onpartijdigheidsonderzoek in uitvoering van de nieuwe beheersovereenkomst. Hebben de onderzoekers suggesties waardoor het volgende onderzoek minstens even goed zou zijn?

1.5. Wilfried Vandaele

Wilfried Vandaele vindt de resultaten van het onderzoek in elk geval interessant, maar beseft ook dat dit soort onderzoeken aartsmoeilijk zijn. Kwantitatieve oefeningen en turven hoe vaak iedereen aan het woord is gekomen, dergelijke zaken zijn duidelijk. Zelfs dan is er het niet zo eenvoudige onderscheid tussen een partijvermelding en een persoon die het woord krijgt. Maar een kwalitatieve analyse is pas helemaal moeilijk. Wanneer is de aandacht voor een partij of politicus positief, en wanneer negatief? Wat is positieve of negatieve aandacht? Hoewel interessant, zijn dergelijke onderzoeksresultaten ook steeds relatief.

Wat het beleid altijd weer zal moeten bewaken, is het onderscheid tussen kwaliteit en onpartijdigheid. Het zal de onpartijdigheid steeds moeten verfijnen. De manier waarop de openbare omroep daarmee omgaat, is een blijvende zorg en moet altijd weer tegen het licht gehouden worden. Dat doet het huidige beleid ook. De nieuwe beheersovereenkomst besteedt daaraan de nodige aandacht.

Wat het middenveld betreft, staat Wilfried Vandaele erachter dat men op zoek gaat naar vertegenwoordigers van organisaties, sectoren, beroepsgroepen enzovoort. Meer dan vandaag kan men hen laten reflecteren op wat er gebeurt in de samenleving en op beslissingen van de politici. Enigszins huiverachtig staat de spreker tegenover het idee dat men de man in de straat aan het woord moet laten. Meestal haalt het commissielid daar als enige relevante info uit dat die man in de straat het toch niet of maar half snapt, al is ook dat soms een relevante conclusie, die politici tot nadenken moet stemmen. Heel anders wordt het als mensen die iets vertegenwoordigen, het woord krijgen. Daarvoor is N-VA zeker te vinden.

De onderzoekers hebben de visie aangebracht dat de onpartijdigheid vooral uit het geheel van de programma's en nieuwsberichten blijken, veeleer dan uit elk programma apart. Daarmee heeft Wilfried Vandaele het wat moeilijk. Elk nieuwsitem of bericht zou eigenlijk op zichzelf moeten kunnen staan en evenwichtig en onpartijdig moeten zijn. De VRT mag niet van haar kijker of luisteraar verwachten dat deze het geheel van uitzendingen dag in dag uit zal blijven volgen en dan op het einde van de rit het verhaal als evenwichtig zal beoordelen. Zo werkt het niet. De media worden steeds sneller, dus is het steeds dommer om zoiets van de kijker te veronderstellen. Het streven moet er dus in bestaan dat elk item op zich evenwichtig en onpartijdig overkomt.

1.6. Marius Meremans

Marius Meremans gaat ervan uit dat aanbeveling 7 uit het rapport vooral op de journaals is gebaseerd. De duidingsprogramma's zijn dan enkel voor de drie cassussen bekeken. Voor het commissielid verdient echter net het infotainment de nodige aandacht. Een politicus kan het woord krijgen in een tv-journaal of in een programma als Terzake, waar hij meestal een nogal kritische journalist tegenover zich krijgt. Mogelijk veel interessanter is dan om te verschijnen in een feelgood-setting, waarin hij dezelfde boodschap onder een veel gunstiger gesternte kan brengen, met een charmante host, in een gezellige en sympathieke sfeer, met niet al te moeilijke vragen. Ook dergelijke programma's zouden dus in een onpartijdigheidsanalyse hun plaats moeten hebben.

De definitie van onpartijdigheid is een ander belangrijk item, aangezien niet iedereen daarvan blijkbaar hetzelfde beeld heeft.

Sommige journalisten blijken het niet altijd eens te zijn met VRT-nieuwsombudsman Tim Pauwels. Deze reageert op klachten en opmerkingen van kijkers. Dan is de verwachting ook dat die reacties worden meegenomen. Anders hebben ze niet veel zin.

Marius Meremans merkt voorts op dat er meer speelt dan alleen de hoeveelheid tijd die een partij in de media krijgt. Het gaat ook om de omkadering. De ene kan helemaal zelf zijn moment en de manier waarop kiezen, de andere heeft op dat vlak geen keuze. Dergelijke voordelen zijn natuurlijk moeilijk meetbaar.

1.7. Elisabeth Meuleman

Namens Groen noemt *Elisabeth Meuleman* de materie boeiend. Ze is blij dat onpartijdigheid niet gereduceerd wordt tot het turven van de aanwezigheid van politici in programma's. De conclusie is dan ook dat het vrij goed zit met het Vlaamse medialandschap. Groen is er echter bezorgd over dat er toch een tegenovergestelde perceptie blijft bestaan, spijts alle inspanningen van de VRT, en ondanks de geobjectiveerde meetresultaten die de onpartijdigheid bevestigen. Wat bevelen de onderzoekers op dat vlak aan?

Een tweede vraag van Elisabeth Meuleman betreft het middenveld, de opiniemakers en woordvoerders. Ze lijken steeds uit dezelfde fichebak te komen. Zelf geven de journalisten aan dat hun veelvuldige inspanningen om die aantallen te verruimen, vooral stuiten op wegeringen van de gecontacteerden. Al langer is het een fenomeen dat mensen ervoor bedanken om in een tv-programma te komen spreken. Welke oplossing zien de onderzoekers? Groen heeft in dat verband een voorstel van resolutie ingediend, vanuit de optiek dat een veel structurelere samenwerking tussen de VRT en het middenveld om verschillende redenen goed zou zijn. Dat dezelfde stemmen vaak aan bod komen, heeft ook wel te maken met hun veel grotere vertrouwdsheid met het veld. Groen denkt in de richting van een zekere begeleiding en nazorg voor dergelijke sprekers. Mensen die niet gewoon zijn om in de media te komen, schrikken vaak van de reacties wanneer ze dat toch doen. Achten de professoren mediabegeleiding en nazorg nodig en nuttig?

Vinden de journalisten dat ze voldoende hulpmiddelen hebben om de diversiteitsstemmen aan bod te laten komen? Doet de VRT een beroep op de Vlaamse expertendatabank, of een eigen expertendatabank voor intern gebruik?

2. Antwoordenronde

Peter Van Aelst dankt de commissie voor alle interesse, complimenten en kritische vragen. Ten eerste gaat hij in op de methode en keuzes van het onderzoek. Zo was er de vraag of onlineaanbod in de toekomst niet meer aandacht moet krijgen. Daarvan gaat de spreker inderdaad uit. Vanwaar dan de focus op hoofdzakelijk televisie in het huidige onderzoek? Omdat die data beschikbaar zijn vanaf 2003, verklaart Peter Van Aelst, die er voorts op wijst dat Vlaanderen over een uniek tv-archief beschikt. Vele buitenlandse studies zijn gebaseerd op stalen van uitzendingen over een aantal weken. De nieuwsuitzendingen van VRT en VTM zijn vanaf 2003 beschikbaar. Een zo unieke dataset niet analyseren zou zonde zijn geweest.

Onderzoek op basis van casussen vindt de spreker voor herhaling vatbaar. Het maakt het mogelijk om meer in de diepte te gaan, maar ook om er onlinenieuwsberichten en kranten bij te halen. Zo hebben de onderzoekers in het alternatieve medium Doorbraak onderzocht of daar bepaalde standpunten aan bod kwamen die niet op de VRT terug te vinden waren.

In de toekomst zou Peter Van Aelst, mits voldoende beschikbare tijd en geld, duidingsprogramma's systematisch willen monitoren. Dat punt is in de commissie terecht aangehaald. Dergelijke monitoring kwam er nu enkel voor de casussen, dus moeten de onderzoekers voorzichtig zijn met uitspraken over die programma's. Wel betwijfelt de spreker aan het door Klaas Slootmans gesuggereerde opzet om alle programma's systematisch daarop te monitoren. Onderzoekers kunnen toch moeilijk de partijdigheid nagaan van wie in *De Slimste Mens* eruit gaat in de eerste ronde. Peter Van Aelst kan begrip opbrengen voor de vraag van Klaas Slootmans, maar de opdracht kwam nu eenmaal van de VRT-nieuwsdienst en had dan ook de nieuwsberichten als onderwerp.

Een vaak terugkerende vraag is of onpartijdigheid per item of over een heel aanbod zichtbaar moet zijn. In dat verband pleit Peter Van Aelst vooral voor meer transparantie, met name vanwege de VRT bij haar keuzes. Bijvoorbeeld: waarom zitten precies deze mensen nu hier? Soms geven journalisten wel mee dat een minister is uitgenodigd maar niet is willen komen. Het zou bijvoorbeeld een te gemakkelijke conclusie zijn dat Franstalige politici te weinig het woord krijgen, als ook blijkt dat ze zelf minder geneigd zijn om naar een VRT-programma te komen. Het is dus een complexe aangelegenheid. De VRT zou op onder meer haar website meer kunnen doen om haar keuzes te motiveren. Anderzijds erkent de spreker dat men niet van elke burger mag verwachten dat die elke avond een soort overzicht samenstelt en uitpluist.

Vlaams Belang had vragen over zijn ondervertegenwoordiging op de VRT. Media-logica is een machtslogica in de zin dat partijen in regeringen, maar soms ook in lokale besturen, meer media-aandacht oogsten. Zolang het Vlaams Belang geen deel uitmaakt van die besturen zal die ondervertegenwoordiging een rol blijven spelen. Wat de suggestie over de apothekersweegschaal betreft, zou Peter Van Aelst kunnen verwijzen naar zijn eigen doctoraatsthesis, over hoe de VRT met al die afwegingen omging. Hij hoopt niet op een terugkeer naar de tijd waarin journalisten een nummer meekregen, met daarnaast kleurlozen, en meer dergelijke systemen. Anderzijds pleit ook Peter Van Aelst voor een VRT die zich noch ideologisch, noch intellectueel op een bepaalde groep focust.

In dat verband noemt de professor het verfrissend dat de opmerking over de blinde vlekken uit de VRT-redactie zelf afkomstig is, en dus blijkt geeft van zelfreflectie. De opmerking van Klaas Sloomans over het klimaatthema vindt de spreker terecht. Een journalist heeft in dat verband aangegeven dat de VRT in dat verhaal te ver is meegegaan. Deze reflectie is ook breed gedragen op de VRT-redactie.

De blinde vlekken hebben overigens geen louter ideologische context. Een andere journalist heeft opgemerkt dat journalisten doorgaans een bepaalde achtergrond hebben: stedelijker, hoger geschoold en minder gelovig. Dus zou het misschien interessant kunnen zijn om een volgende lichting journalisten te zoeken uit een landelijke omgeving, of met een christelijke of moslimachtergrond, en zo blinde vlekken weg te werken. Hoe dan ook vindt Peter Van Aelst het een gezonde situatie dat dergelijke zelfreflectie al aanwezig blijkt te zijn bij de VRT.

Aangezien Klaas Sloomans ernaar verwees, benadrukt Peter Van Aelst dat hij in dit onderzoek op geen enkel moment druk heeft ervaren vanuit de politiek of vanwege de VRT zelf. Wat Siegfried Bracke betreft, Peter Van Aelst had hem nog uitgenodigd om de jury van de Thesisprijs voor te zitten. Ze kennen elkaar al jaren. De professor had de politicus ook als gastspreker in zijn lessen gevraagd. Peter Van Aelst is beledigd dat Siegfried Bracke dit onderzoek als VUB-onderzoek wegzet. Het was een volwaardige samenwerking tussen Universiteit Antwerpen en VUB. Peter Van Aelst heeft Siegfried Bracke gemaïld dat hij die uitspraak beneden zijn niveau vond. De emailconversatie is vriendelijk geëindigd, maar met de hand op het hart benadrukt de professor nogmaals dat hij nooit het gevoel heeft gehad dat zijn onderzoek in een bepaalde richting is geduwd.

Over de manier van meten hebben de vier betrokken onderzoekers uitgebreid gediscussieerd. Sommigen merken terecht op dat er veel is geturfd. Maar de onderzoekers hebben verschillende zaken geprobeerd. Over sommige daarvan hebben ze gerapporteerd wegens de onvoldoende betrouwbaarheid van die methode. Zo hebben ze proberen te meten of een journalist zijn eigen visie laat doorschemeren als hij een vraag stelt aan een politicus. Maar daarbij is onbetrouwbare variabele te groot. De onpartijdigheid van een bepaalde toon of woordgebruik vaststellen is op zich een subjectieve oefening. Dus hebben de onderzoekers dergelijke onderdelen eruit gegooit, met als resultaat een wat droger, braver, minder spannend en minder gedurfd rapport. Wat een onderzoeker niet kan hard maken, kan hij ook niet in een rapport uitbrengen.

Aan wat journalisten op sociale media doen, heeft dit onderzoek geen aandacht besteed. Persoonlijk vindt Peter Van Aelst op dat vlak wel enige terughoudendheid aangewezen, daar de VRT het hele Vlaamse publiek moet kunnen bereiken. Te vaak een eigen mening ventileren is dan niet ideaal.

De bevindingen met betrekking tot het maatschappelijke middenveld zijn de onderzoekers inderdaad opgevallen en hebben ze in het rapport dan ook benadrukt. Peter Van Aelst kan daaraan toevoegen dat volgens hem zowel de VRT als het middenveld zelf meer zouden kunnen doen, en maakt in die zin gewag van een

gedeelde verantwoordelijkheid. Middenveldorganisaties tonen zich vaak terughoudend om zich te mengen in het publieke debat, aangezien ze vaak met heel veel mensen overleg moeten plegen. Daardoor beschikken ze minder vaak over sterke woordvoerders die snel op een thema reageren, en daardoor komen ze dan niet in De Afspraak terecht. De journalistiek moet dan ook de verantwoordelijkheid opbrengen om op zoek te gaan naar vertegenwoordigers van de burgers: klassieke middenveldorganisaties maar bijvoorbeeld ook een geëngageerde schooldirecteur. Maar het moet van de twee kanten komen. Hoewel Peter Van Aelst zichzelf als een verdediger van het middenveld ziet, meent hij dat dat middenveld soms wat achterloopt als het aankomt op communicatie, en zeker op snel communiceren.

Ike Picone wil eerst de toch wel belangrijke nuance aanbrengen dat de journalisten niet hebben beweerd te veel te zijn meegegaan in het klimaatthema zelf, maar wel in de berichtgeving over de klimaatjongeren. Aan het belang van het klimaatthema op zich twijfelen ze niet.

Sommige leden hebben vragen gesteld over de opvolging die de VRT aan de aanbevelingen heeft gegeven. De onderzoekers hebben hun rapport zowel aan de directie als aan de raad van bestuur van de VRT gepresenteerd. Ze hebben het daarnaast ook in twee sessies toegelicht aan de journalisten van de VRT. Ten slotte hebben ze het samen met minister Dalle met de hoofdredactie van de VRT besproken. De open attitude die *Ike Picone* bij de journalisten heeft aangetroffen om met deze data aan de slag te gaan, heeft hij zelden meegemaakt. Hun attitude was zeker niet gekenmerkt door een instelling als: we zijn blij dat we hier goed zijn uitgekomen. Het kwam veeleer neer op een bereidheid om met elk mogelijk puntje aan de slag te gaan. De hoofdredacteur van de VRT-nieuwsdienst heeft voor de onderzoekers mooi uiteengezet welke twaalf werkpunten de VRT uit het onderzoek heeft gehaald. Er was dus wel degelijk een dialoog, net als een bereidheid om rekening te houden met de aanbevelingen. Meer dan dat kunnen onderzoekers uiteraard niet verwachten. Ze zijn dan ook erg opgetogen dat hun onderzoek niet meteen zonder gevolg wordt geklasseerd, maar wel degelijk wordt opgevolgd.

De vraag of onpartijdigheid per item of over een geheel thema moet worden gemeten, vormt een moeilijke kwestie. Elke journalist zal bevestigen dat de haalbaarheid een belangrijk aspect daarvan vormt. Interessante journalistiek is niet haalbaar als voor elk onderwerp alle partijen moeten worden uitgenodigd in het debat. Zo wordt journalistiek heel stroef. Uit het publieksonderzoek kwam bovendien naar voren dat het publiek niet lineair media kijkt en dus via verschillende platformen informatie inwint, vaak zonder verdere context. De VRT, maar bij uitbreiding ook de andere media, zouden zich op dat vlak extra inspanningen mogen getroosten. Een werkpunt is mensen in contact brengen met de brede catalogus die men ter beschikking heeft. Alles op YouTube gooien om een al dan niet jonger publiek te bereiken, is een mogelijkheid. Hoe kan men daarbij dan de nodige context aanbieden? Men zou bijvoorbeeld aan het einde van een YouTube-filmpje een link kunnen leggen naar Terzake, De Zevende dag en enkele archiefitems waarin ook andere stemmen aan bod kwamen over dit onderwerp. Nodig het publiek uit om de toegang te vinden naar het ruime audiovisuele en onlineaanbod van de VRT, roept de spreker op.

De perceptie vormt inderdaad een belangrijk punt. In hun offerte hebben de onderzoekers voorgesteld om ook een publieksonderzoek in te lassen, en om dat te vergelijken met de VRT-richtlijnen voor de journalisten. Worden die soms niet verkeerd geïnterpreteerd? Ontstaat er geen verkeerde perceptie? Wat kan de VRT ermee doen?

Zoals het onderzoek al aangeeft, komt het er dan als eerste aanzet op aan dat de VRT het publiek ook betreft bij dergelijke zaken. De manier waarop kan nog worden uitgewerkt. Misschien is het nuttig om de visie van het publiek op bepaalde

momenten te peilen, met bijvoorbeeld een publiekspanel, wat de VRT ook al heeft. In het algemeen is de vraag dus op welke manier de VRT in haar beleid en redactie rekening kan houden met de perceptie. Ten eerste dus door mensen te bevragen, wat met dit onderzoek ook al is gebeurd. De tweede vraag is welk gevolg ze er dan aan kan geven. Zelf heeft Ike Picone het aanvoelen dat de onderzoeksresultaten een bewustwording hebben teweeggebracht bij de journalisten. Ze beseffen dat richtlijnen volgen op zich niet volstaat om het ook bij het publiek zo te doen overkomen. Dat hoeft ook weer niet te betekenen dat het publiek zou moeten bepalen wat onpartijdigheid is, wat Ike Picone geen goede zaak zou vinden. Erover nadenken is alleszins aangewezen.

Uit de studie blijkt dat de dossierkennis van het publiek doorslaggevend kan zijn in zijn oordeel over onpartijdigheid. Dan is het ook een aanbeveling om werk te maken van dossierkennis. Als uit onderzoek blijkt dat vox pops altijd wantrouwig worden bekeken, kan men misschien maar best overwegen om ze achterwege te laten.

Tot slot pleit Ike Picone ook om steeds in alle transparantie aan te geven welke stappen aan een bepaalde beslissingen zijn voorafgegaan.

Tim Raats, senior researcher iMinds-SMIT, deelt de bezorgdheid bij het feit dat sociale media geïsoleerde nieuwsfragmenten helpen verspreiden zonder context. Die praktijk stelt de Vlaamse nieuwsmedia voor een grote uitdaging. Voor jongeren die hier een fragmentje uit *De Ideale Wereld* te zien krijgen en daar een fragmentje uit *De Afspraak*, *Karrewiet* of wat dan ook, wordt het moeilijk om de hele context te zien. Nochtans wil het publiek wel degelijk voldoende context. De uitdaging zal erin bestaan om al het mogelijke te doen, met behulp van technologische middelen zoals diversiteits- en andere algoritmes, opdat jongeren genoeg context meekrijgen.

Wat het onderscheid tussen onpartijdigheid en neutraliteit betreft, zijn de definities inderdaad een delicate aangelegenheid. De onderzoekers zijn uitgegaan van de definitie die de VRT had opgesteld en hebben zich dus niet aan een nieuwe definitie gewaagd. De definitie van de VRT is veelzijdig en komt voort uit het onderzoek van 2015. Ze houdt in dat er verschillende stemmen aan bod komen. 'Neutraliteit' vinden de onderzoekers geen gelukkige term, aangezien dit zou uitsluiten dat er meningen aan bod kunnen komen. Het zou impliceren dat een journalist het debat niet kan aangaan omdat hij geen standpunt mag innemen. Ook 'objectiviteit' is een problematische term, die immers neerkomt op 'de waarheid belichten zoals ze is'. Maar een journalist die bij de vechtpartij aan het begin van een betoging staat, zal een ander verhaal over die betoging vertellen dan de journalist die achteraan staat, waar alles peis en vree is. Een objectieve waarheid bestaat eigenlijk niet, en de term zou alleen tot begripsverwarring leiden.

Karin Brouwers had het over doorverwijzingen naar de VRT-website. De VRT heeft de voorbije vijf jaar inderdaad extra stappen ondernomen om meer context te bieden. De website VRTNWS functioneert als een soort hub, met gebundelde dossiers die in real time updates meekrijgen, bijvoorbeeld met betrekking tot de zaak-Chovanec, het klimaatdossier, corona enzovoort. Daarmee is de VRT de goede weg ingeslagen, maar ze zou nog meer perspectieven kunnen samenbrengen en er nog meer naar kunnen streven de diversiteit van de nieuwsflow te bundelen.

Overigens heeft het onderzoek wel aangetoond dat ook binnen de journaals van de VRT meer actoren aan bod zijn gekomen dan in die van de VTM. Over *Moria* was het aantal sprekende actoren er dubbel zo hoog. Net omdat de VRT zoveel programma's heeft om naar door te verwijzen – *Terzake*, *De Afspraak*, *De Ochtend* enzovoort – kan er hoe dan ook een veel grotere diversiteit aan actoren aan bod komen in een journaalitem van dezelfde duur.

Alle perspectieven aan bod laten komen, is dan weer veel moeilijker. Zoals de pers intussen geëvolueerd is, werkt het ook niet meer op die manier. Een nieuw nieuwsfeit wordt vaak meteen online gezet, vaak nog voor de dubbelcheck heeft kunnen plaatsvinden. Een weekendinterview met één persoon kan nieuwswaarde hebben. Dan zijn er de verschillende formats, en de hoge snelheid van de ontwikkelingen, die het samen vrijwel onmogelijk maken om alle perspectieven erbij te halen.

Bovendien zou het hanteren van een apothekersweegschaal ook inhouden dat elke partij over elk onderwerp iets moet te zeggen hebben, wat echter niet klopt. De bias ten gunste van partijen met machtsdeelname ontstaat vaak omdat zij premiers kunnen aankondigen. Er is een nieuwe brug geopend, er gaat een nieuw plan van start of iets dergelijks. De minister komt dan aan het woord, maar niet elke partij heeft bij die opening iets te mee te delen. Strikte verdelingen opleggen aan de openbare omroep heeft daarom geen zin.

Wat infotainment betreft, deelt Tim Raats de bezorgdheid erover, hoewel hij het onmogelijk acht om ook entertainmentprogramma's in kaart brengen in dit onderzoek, dat beter tot het nieuwsaanbod beperkt blijft. Van de publieke omroep zou de professor op dat vlak toch de nodige omzichtigheid verwachten met betrekking tot politici in entertainmentprogramma's of documentaires. Vaak komen die programma's tot stand in samenwerking met productiehuisen, die wel de codes van de VRT kennen maar niet diezelfde gevoeligheden aan de dag leggen als de onderzoekers op de nieuwsredactie hebben waargenomen. Uit de interviews met de redacties van de VRT bleek dat onpartijdigheid er leeft en dat er aandacht aan wordt besteed. Dezelfde gevoeligheid leeft bijvoorbeeld niet bij een scenarioschrijver van een politieke reeks, en zou er ook veel moeilijker na te leven zijn. Precies daarom moet de VRT op haar hoede zijn met dergelijke programma's.

3. Aanvullende vragen en antwoorden

Klaas Sloatmans komt terug op de zogenaamde apothekersweegschaal, die Peter Van Aelst en Tim Raats als een hele stoeve manier van journalistiek afdoen. Maar het commissielid heeft geen argument gehoord waarom zoiets per se tot stoeve journalistiek zou leiden. Met het oog op een afspiegeling van de samenleving lijkt het toch een billijke methode. Het gaat er dan niet om dat elke dag bij elk item alle partijen aan het woord komen, maar wel dat er een zekere proportionaliteit van toepassing is waardoor de verschillende oppositiepartijen elk op hun beurt aan bod komen.

Het argument van de gezaghebbende stem wordt op de duur een selffulfilling prophecy, aangezien op die manier aan wie al bekend is, vanzelf meer gezag wordt toegeschreven en daardoor een grotere actieradius wordt toegekend. Wie niet aan bod komt, wordt dan nooit een relevante actor, in een soort negatieve spiraal.

Een apothekersweegschaal is niet waar *Klaas Sloatmans* voor pleit, maar wat vinden de onderzoekers van bepaalde proportionaliteitsvorken, waarbinnen de verhoudingen toch enigszins moeten worden gerespecteerd? Die eis lijkt hem niet onbillijk.

Peter Van Aelst verwees in verband met de amusementsprogramma's naar *De Slimste Mens* en de onvoorspelbaarheid van de vroege uitschakeling. Karin Brouwers en Marius Meremans wijzen echter terecht op de impact op de samenleving van dergelijke programma's, ook electoraal. Die gevoeligheid leeft bij de politieke partijen. Zou het dan geen suggestie zijn om hiermee aan de slag te gaan bij het vermelde onderzoek in het kader van de nieuwe beheersovereenkomst?

Klaas Sloatmans heeft ten slotte nog een vraag over de transparantie van de redactionele keuzes. De onderzoekers bevelen die aan, maar hoe moet dat dan

gebeuren? Komt de verantwoording in kleine lettertjes op een website, of gebeurt het in de uitzending zelf? Transparantie zou zeker welkom zijn met betrekking tot het uitnodigingsbeleid van de experts. Uit het adressenboekje komen altijd weer dezelfde experts tevoorschijn, met De Afspraak op vrijdag als duidelijk voorbeeld. Nochtans zijn ook in een ander ideologisch spectrum heel wat experts te vinden, die echter nooit aan bod komen.

Peter Van Aelst stelt dat een verdeling tussen partijen journalistiek toch moeilijk zou liggen. In de zaak-Chovanec is minister-president Jambon inderdaad heel vaak aan bod gekomen, maar waarschijnlijk ook meer dan hijzelf had gewild. Vaak komen regeringsleden op een andere manier dan ze zelf wenselijk vinden in de mediabelangstelling. In een dergelijk geval kan men moeilijk verwachten van journalisten dat ze evenwichten tussen alle partijen gaan zoeken. Het gaat hier per slot van rekening om een zaak van de regering.

Gaat het echter om verkiezingen, dan heeft Klaas Sloomans volgens de spreker een punt. In de aanloop naar verkiezingen gaat het minder over beleid en meer over het vergelijken van partijen. Het rapport heeft ook aangetoond dat de VRT zich daarvan bewust is, meer dan de VTM. Vlaams Belang is ook meer aan bod gekomen op de publieke dan op de commerciële omroep in die periode.

Wat entertainmentprogramma's betreft, heeft Peter Van Aelst al zijn persoonlijke mening gegeven. Mocht hij in de toekomst opnieuw een dergelijke onderzoeksvraag krijgen, en mochten daartoe ook voldoende middelen beschikbaar zijn, dan zou hij ook de entertainmentprogramma's in kaart brengen. Als onderzoeker heeft hij daar geen probleem mee.

Over de transparantie stelt de professor dat hij hoopt op de nodige creativiteit vanwege de VRT in de zoektocht naar de meest geschikte methode. Zelf staat hij achter het idee van mediakritiek, waaraan trouwens zowel het onderzoek als de bespreking van vandaag in de commissie uiting geven. Wel vindt hij dat de samenleving van vandaag te zeer neigt naar zware aanvallen op journalisten, die daardoor in het defensief zitten. Gezond is het niet om de media de schuld van alles te geven. Peter Van Aelst pleit voor een gezond systeem van mediakritiek en voor een publieke omroep die er correct mee wil omgaan. Net als Ike Picone heeft hij vastgesteld dat de kritische opmerkingen ingang gevonden hebben bij de VRT, die ermee aan de slag is gegaan.

Indien men geen mediakritiek tolereert, dreigen mensen zich helemaal van de media af te keren. Dat zou leiden tot aanvallen op de media en Amerikaanse toestanden waarin politici elke vorm van kritische journalistiek als fake news wegzetten. Transparantie is zeker een onderdeel van het wenselijke evenwicht, besluit de professor.

Elisabeth MEULEMAN,
voorzitter

Steven COENEGRACHTS
Katia SEGERS
Klaas SLOOTMANS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

BBC	British Broadcasting Corporation
BRT	Belgische Radio en Televisie
ENA	Elektronisch Nieuwsarchief
SMIT	Studies in Media, Innovation and Technology
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie
VTM	Vlaamse Televisiemaatschappij
VUB	Vrije Universiteit Brussel